

הערות הקוראים

בעניין ד' צומות בבית שני ♦ הנחת תפילין לת"ח במשך היום כולו
♦ אם מותר ללכת לאילת לטיול ונופש ♦ תחילתו בפשיעה וסופו
באונס ♦ בעניין דה"ר דאורייתא, אי בעינן ס' ריבוא

הערות הקוראים*

הערה על מאמרו של הרב משה בנימין גורטלר "בעניין ד' צומות בבית שני" (עמוד ל"ב)

הרב משה בנימין גורטלר שליט"א ביאר את דין ד' צומות בזמן בית שני, והביא מטורי אבן שהקשה למה לא שלחו שלוחין בטבת ותמוז מפני השמחה שהיה בהם במקום התעניות, ולכאורה פשוט הוא שלא היו ימים טובים כמו הרגלים, וכמו שלא שלחו באב מפני חמשה עשר באב, משא"כ משום תשעה באב הוצרכו לשלוח, שהוא היה יום גדול נגד חומר הצום שיש לו.

ומה שכתב לתמוה מדברי הרמב"ם, שגרס "אף" על אייר, אין ראייה כל כך ממנו, שהרי בפירושו על המשניות הוא לומד דבבית שני התענו בתשעה באב.

גם הביא להקשות למה לא הזכירה הגמרא בר"ה שנגזר על אבותינו בתשעה באב שלא יכנסו לארץ, ויש לומר כיון שטעם זה אינו עיקר, דהרי ודאי אחרי שנגזר על אבותינו לא נהגו בו איזה תענית, אלא רק אחר חורבן בית הראשון.

דוד אריה שלזינגר

מח"ס "ארץ דשא" על מ"ב

תגובת המחבר

בעניין ההערות של הגאון רבי דוד אריה שלזינגר שליט"א על מאמרי בענין ד' צומות בבית שני.

כתבתי בפנים שהטורי אבן תירץ שמשום ימי ששון ושמחה לא שלחו שלוחים, כי אין בזה ברכה אלא איסור הספד ותענית.

אך מה שהעיר הכותב דהוא פשוט, וכמו שלא שלחו שליחים על ט"ו באב, אינו דומה כלל, דדין ימי ששון ושמחה של הד' צומות הוא מדברי קבלה, ולגבי

(*) ראה עוד הערות לעיל עמוד קב; קיב; קמח; קצ.

ט"ו באב לא נאמר אלא דלא היו ימים טובים, אך לא הוי כלל כימי הששון ושמחה של ד' צומות.

ומה שכתב לישב את דברי הרמב"ם עפ"י דבריו בפי' המשנה, דצמו בט' באב בבית שני. יועיל לעיין במאמר כי זאת כתבתי שם בהמשך בישוב דברי הרמב"ם.

ומה שכתב לבאר מדוע לא הזכירה הגמ' בר"ה שנגזרה גזרת מרגלים בת"ב. גם אני חשבתי לומר כך, ולא כתבתי זאת בפנים. ועיקר הדברים נסובו על כך שודאי לא מסתבר לומר שגזרת מרגלים ביום זה היא הטעם העיקרי שמדרבנן קבעוהו כיום צום, מדלא הזכירה זאת הגמ' שם.

אך עכ"פ ודאי הוא שתוס' בר"ה, שהקשו דגם בשבעה עשר בתמוז ארעו חמשה דברים, לא סברו כן, דהחמשה דברים לכאורה ארעו קודם יז בתמוז שנבקע העיר ונקבע כצום.

אגב. ברצוני גם להוסיף תוספת למאמר: דקשה דהרמב"ם ביד החזקה בה' תענית לא כתב כלל ענין זה, שבזמן של לא שלום ולא שמד רצו מתעניין רצו אין מתעניין, ואת החילוק בזה בין ת"ב לשאר צומות. רק כתב הוא בסוף ה' תענית שלעתיד לבוא יהיו ימי ששון ושמחה. וי"ל דהרמב"ם דפי' כפי' בפיהמ"ש א"ש די"ל דכל החלוקה הזאת של לא שלום ולא שמד הי' בבית שני, אך לאחר החורבן אין חלוקה זו, וחשיב כל הזמן כשעת שמד, עד שיבנה הבית. ולפי"ז יוצא דד' צומות בזמן הזה הם מדברי קבלה, ומה שלא שלחו שלוחים על עשרה בטבת וי"ז בתמוז לאחר החורבן י"ל דלא הוסיפו שלוחים יותר ממה שהי' בזמן הבית.

בכבוד ובברכה

משה בנימין גורטלר

הערה על מאמרו של הרב שמואל ישמח "הנחת תפילין לת"ח

במשך היום כולו" (עמוד פ"א)

בענין הנחת תפילין במשך כל היום כולו, הנה יש לציין שבסדר היום גבי תפילת המנחה כתב, שראוי להניח תפילין גם במנחה. ולא יאמר איך אעשה דבר

האוצר ♦ גיליון י"ט

שאינן כל הקהל עושים אותו וילעיגו עלי, והוא יוהרא וגסות הרוח, כי אין יוהרא וגסות הרוח בעשיית המצוות, ואם אנו חוששים לכך אין לדבר סוף וכו'.

ומה שהביא בשם כתר ראש, הנה שם אות ט"ו נכתב בשם הגר"ח מוולאז'ין שאמר בשם רבינו הגר"א, שהצטער הרבה על הדור הזה שמבטלין עיקר המצוה תפילין שמצותה כל היום, כידוע שבעל הסמ"ג היה מסבב העולם להזהיר לכל ישראל שילבשו בגד בן ארבע כנפות עם ציצית [עיין בסמ"ג מצות עשה ג'], כך אילו היה בכוחותיו היה סובב את העולם להחזיר עטרה לישנה שיניחו ישראל תפילין כל היום. והעיקר לזהר שלא לישן בהם ושלא להפיח ח"ו, ובנקל יכול לזהר ולקיים המצוה, ובכל שעה מקיים השובשן שמונה מצוות כמו שאמרו חז"ל במנחות מ"ד ע"א, אמר רב ששת כל שאינו מניח תפילין עובר בשמונה עשין. וליוהרא לא חיישינן, ולואי שגם הרואים יעשו כן, שבזמן הזה אינו שייך יוהרא ואדרבה, נכון לפרסם, והרוצה להתנהג בפרישות יפרסם שרצונו לפרוש ולהצטדק וזולת זה לא יפטר מהם, אך שלא להפליג בפרישות כאילו הוא מובדל מן העולם, והעיקר שיהיה הכל לשם שמים עכ"ד.

והביא דבריו בשו"ת תשובות ונהגות (חלק א' סימן נ"א), להוכיח את חשיבות הנחת התפילין כל יום במנחה, אלא שסיים דלפעמים צריכים לדון, שמא יש בזה יוהרא, שמחזיק בחסידות בבית הכנסת שאין נזהרים בזה. ומובן שהכל לפי המקום והזמן, אם עושה כן ביחידות או עם הציבור. וכן העלה להתיר בשו"ת ברכת יהודה (חלק ד' או"ח סימן ג'), בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א. ואכמ"ל עוד.

ביקרא דאורייתא

אלישע חן

הערה על מאמרו של הרב אפרים כחלון "אם מותר ללכת

לאילת לטיול ונופש" (עמוד קצ"א)

כתב שגם הגר"י יוסף שליט"א הסכים להקל לצאת לאילת לטיול, אולם עתה ראיתי בגליון בית מרן פרשת בלק התשע"ח, שהביאו שם בשיעורו בהערה 9 לאסור, וז"ל: "כשעושים כנס לרבנים לא יעשו באילת, זה חוצה לארץ ואסור

לצאת לחו"ל, אלא א"כ ישלחו את הרבנים למסור שיעורים בבתי הכנסת שם, לכן יעשו את הכנסים הללו בערים אחרות בארץ" עכ"ל.

דוד אריה שלזינגר

מח"ס "ארץ דשא" על מ"ב

תגובת המחבר

כדי ליישב מיקחו של צדיק, ושלא יהיה סתירה בדברי הראש"ל, אמרנו שכנראה מה שפירסם לאסור את היציאה לאילת הוא מחמת ענייני הצניעות, שכן אמר לנו מפורש בהוראה שבעל פה, על ידי ידידנו הדיין הרב הגאון המפורסם ר' יוסף חיים מזרחי שליט"א להתיר, אם לא מחמת הפריצות.

הערות על מאמר הרב אלחנן וינברג "תחילתו בפשיעה וסופו

באונס" (עמוד רכ"ב)

כמה הערות על המאמר תחילתו בפשיעה וסופו באונס של הרב אלחנן וינברג:
א. הרב באות ד רצה להגדיר נזקי ממון "שבעצם כאשר ממונו עושה הרי זה כמין עשייה שלו". סימוכין לכך יש להביא מדברי תוס' ר"פ (ב"ק דף ג ע"ב ד"ה וממונך) שכתבו על מה שהגמ' קראה לבור בשם ממון, "וממונך לא גרסינן ליה דהא בור לאו ממון הוא ואי נמי גרסינן ל" לאו דוקא אלא ר"ל **שכא ההיזק על ידך**".
ב. עוד שם, רצה להגדיר שגם אי-שמירה נצרכת לחיוב, שאם שמר הרי ניתק הקשר הטבעי שיש בינו וממונו, שבעבורו מתחייב בהיזקו. להעיר שמפורש קצת אחרת בדברי הנימוק"י (ב"ק דף י ע"א מדפי הרי"ף ד"ה ומשני): "שלא חייבו רחמנא אשורו אלא היכא שיכול לשמרו וגם אי אפשר לחייבו מטעם תחילתו בפשיעה וסופו באונס...". הרי שלא חייבו התורה במצב של אונס, וע"י השמירה מוודא שאינו מצב של אונס, וגם שאינו של מצב של פשיעה, שהוא חיוב נפרד, שהרי אחר שביאר שאין לחייבו, כתב: "וגם אי אפשר לחייבו משום תחילתו בפשיעה...".
 אמנם, כדברי הרב נמצא בנימוק"י במקום אחר (ב"ק דף יא ע"א מדפי הרי"ף ד"ה משלם), שכתב אהא דדרשינן בגמרא שאדם המזיק חייב באונס, "ומיהו באונס

האוצר ♦ גיליון י"ט

דאמרן דחייב בנזק, היינו שאינו אונס גמור ממש, כגון שהיתה לו אבן בחיקו אף על פי שלא הכירה מעולם, משום דאיבעי ליה למיחש שמא הניח איזה דבר בחיקו ושכחו, אבל אונס גמור כגון הא דירושלמי שבא חברו וישן אצלו פטור כדראמרן דרחמנא פטריה דכתיב ולנערה לא תעשה דבר".

נמצא, שיש שני טעמים לפטור בנזיקין, אחד משום הפטור הכללי של אונס רחמנא פטריה (ורגילים לומר שהוא משום התנתקות המעשה מהאדם הנאנס), ושני משום שבכל מקום שלא היה יכול לשמור, פטור. אלא שהטעם השני אינו מועיל בפשיעה, כדמוכח מנימוק"י בדף י, אולם אולי אפשר לומר ששייך הפטור של אונס רחמנא פטריה.

נמצא, שהאדם חייב דוקא מצד הפשיעה, ולא מטעם אחר, ואמנם במקום אחר משתמע מדברי הרב (בסוף ע' רכח ואילך) שהחיוב בא מחמת פשיעתו, ולא רק שהשמירה מנתקת את היחס בינו לממונו. וכתב על זה שע"י פשיעתו נעשה מצב שהוא עומד אחורי ממונו המזיק.

וסימוכין למה שכתב הרב בזה נמצא בתוס' (דף נ"ו ע"ב ד"ה פשיטא): "דסברא הוא דגולן נכנס תחת הבעלים דכיון שהוציא מרשות בעלים שהיו חייבין בשמירתה ואין הבעלים יכולים לשומרה לפי שנגזלה מהם יש על הגולן לשומרה דלענין נזיקין אקרו בעלים כל מי שבידו לשומרה". ודייק הגר"ח (ראה רשימות שיעורים מהגרי"ד על התוס' שם) שרק כשהוציא מרשות מי שהיה עליו לשמור, אז נקרא מי שבידו לשמור עכשיו- "הבעלים", אבל שומר אבידה, שלא הוציא מרשות מי שעליו לשמור עבורו, לא אקרי בעלים.

ונראה הטעם ששומר אבידה אינו נקרא בעלים לענין נזיקין, שהרי לא עשה מעשה שהעושהו עומד אחורי מעשה הבהמה, שהרי הוא לא וודאי שההיזק יוכל לבא, שהרי גם קודם היה יכול להזיק שלא היה מישוהו חייב בשמירתו [וגם אם פשע אחר ששמר קצת זמן, אפשר לומר שמכל מקום לעולם לא חל עליו שם בעלים, שהרי לא היה מחוייב בשמירתו. ויש לדון בזה].

משה דוד הומינר

הערה על מאמרו של הרב יצחק נוימן "בעניין רה"ר דאורייתא,

אי בעינן ס' ריבוא" (גיליון ט"ו, עמוד ר"י)

בעניין התנאי של שישים ריבוא לרה"ר, הרב יצחק נוימן טען, שמעולם לא היו שישים ריבוא, וכתבתי בתגובתי שהזמן שהיו שישים ריבוא הוא בזמן המקדש, כמבואר בחז"ל בהרבה מקומות, והרבה אחרונים למדוה כפשוטו. וזהו שכתבו התוס' והראשונים בלי חילוקים "היום אין לנו רה"ר", ומי גילה להם שלא יהיה אפשרות כזו שלא טרחו לפרשה, אלא ודאי שידעו שרק בזמן ביהמ"ק שייך כזה מצב.

וכעת ראיתי בספר 'אלון בכות' - פי' מגילת איכה לרבנו יהונתן אייבשיץ, שכתב לפרש הפסוק "דרכי ציון אבלות... כל שעריה שוממין", ופי' שמתחילה נעשו השערים להיות רה"י, מפני הרבים שבקעו בו לעלות לרגל, אמנם כשהעמידו שומרים על אם הדרך ובטלו עולי רגלים ולא היו רבים בוקעין בלא"ה, הוי רה"י ולא צריכים לשערים. וז"ש שכיון שדרכי ציון אבלות לכך כל שעריה שוממין.

ומשמע מדבריו שהרבים שבקעו בירושלים הוא דוקא אותם שבאו לביהמ"ק, אבל אחר שהפסיקו לבוא לביהמ"ק, אף שמסתמא היו עדיין רבים באים, מ"מ לא הוי רה"ר.

יחיאל אומן

